

**Bóna Judit – Horváth Viktória szerk.,
Az anyanyelv-elsajátítás folyamata hároméves kor után**

Beszéd – Kutatás – Alkalmazás, 10. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2019. 334 lap

BÓNA JUDIT és HORVÁTH VIKTÓRIA szerkesztésében látott napvilágot Az anyanyelv-elsajátítás folyamata hároméves kor után című tanulmánykötet, amely fontos állomásnak tekinthető a beszédkutatás történetében. Ahogy erről a szerkesztők is megemlékeznek az előszóban, jelen kiadvány a 2013-ban indult Beszéd – Kutatás – Alkalmazás sorozat, jubileumi, tizedik kötete, amely kivételesen nem monográfia, hanem tanulmánygyűjtemény. Az Eötvös Kiadó gondozásában megjelent könyv kiadását a Magyar Tudományos Akadémia támogatta.

MARKÓ ALEXANDRA, a sorozat szerkesztője előszavában rámutat, a legtöbb, beszédelsajátítással foglalkozó kutatás eddig az első három életévre fókuszált, így a kötet újszerűsége is abban áll, hogy ezt az életkori cenzust átlépeve a felnőttkorig kíséri végig a beszédfejlődést- és elsajátítást. A tanulmánygyűjtemény több dolgozata ennek fényében eddig feltáratlan területekkel foglalkozik, ilyen a gyermeknyelvi diskurzusjelölők használata vagy a gyermekek metapragmatikai tudatossága, mindemellett a korábban sokat kutatott területek, például a szünetezés témakörében is új szempontokat érvényesít.

A tizenkilenc tanulmány mindegyike friss vizsgálatot mutat be, rendkívül igényes elméleti alapozással, teljes körű szakirodalmi áttekintéssel. A kötet nagy erénye, hogy szinte mindegyik tanulmány foglalkozik a szakterületén előforduló terminológiai bizonytalanságok, poliszemiák, szinonimiák vizsgálatával, a szerzők szakszóhasználatának szembeállításával, értékelő elemzésével, sok esetben egységesítésre téve javaslatot.

A szerkesztők munkáját dicséri az áttekinthető, jól befogadható tagolás, a tanulmányok egységes szemlélete és felépítése. Terjedelmi okokból most csak néhány érdekesebb tanulmány ismertetésére vállalkozom, biztatva az olvasót arra, hogy az egész kötetet vegye kézbe, hiszen a gyermeknyelvkutatás minden szegmense helyet kapott benne. A hozzáférést megkönnyíti, hogy a kötet a sorozat többi tagjához hasonlóan ingyenesen, online elérhető, és szabadon letölthető.

Lássunk néhány tanulmányt a kötet legizgalmasabb kutatási területeiről! HÁMORI ÁGNES metapragmatikai kompetenciákat feltáró tanulmánya (A metanyelvi és metapragmatikai tudatosság óvodáskorban: 6 éves gyermekek társalgásának metapragmatikai elemzése) rendhagyó vizsgálatokat összegez, hiszen magyar nyelven igen kevés tanulmány látott napvilágot a kisgyermekkorú pragmatikai kompetenciákról. HÁMORI ÁGNES munkája azért is érdemel külön figyelmet, mert rendkívül részletesen taglalja az olyan, a szakirodalomban eddig többféle értelemben és többféle viszonyítási rendszerben használt terminusokat és fogalmakat, mint a metanyelv és a metapragmatika. A szerző mintaszerű alaposággal hozza párbeszédbe egymással a szakterület kutatóinak eltérő felfogásait, egységesítésre téve javaslatot. Az általa elemzett háromórányi beszédanyag meggyőzően és részletesen dokumentálva támasztja alá a szerző végkövetkeztetését.

Innovatív megközelítést és vizsgálati eszközt mutat be MARKÓ ALEXANDRA, DEME ANDREA, GRÁCZI TEKLA ETELKA, BARTÓK MÁRTON és CSAPÓ TAMÁS GÁBOR tanulmánya, a Gyermekek lingvális artikulációjának variabilitása magánhangzós nyelvkontúrok

alapján. Az ultrahangos artikulációkutatás ugyanis fehér foltnak számított a hazai szakirodalomban, azonban a MARKÓ ALEXANDRA által vezetett Lendület kutatócsoport munkája során lehetőség nyílt ezt a speciális technológiát alkalmazni, ami új dimenziót nyitott a hazai gyermeknyelv kutatásában. MARKÓ ALEXANDRA és munkatársainak tanulmánya azzal az előremutató megállapítással zárul, hogy az ultrahang segítségével végzett beszédvizsgálatoknál egyelőre a kisszámú résztvevő miatt messzemenő következtetéseket nem lehet levonni, ugyanakkor az újszerű eljárással folytatott kutatás árnyalhatja az eddigi szakirodalom megállapításait, illetve szükségesnek mutatkozik a kutatás longitudinális bővítése is. A szerzők hozzáfűzik, hogy az ultrahang bevonásával megvalósuló vizsgálatok idő- és engeriabefektetése, illetve speciális kutatásasszisztencia-igénye folytán nehezebben kivitelezhetőek, mint a megszokott akusztikai elemzések.

KONDACS FLÓRA tanulmánya, A *szerintem* diskurzusjelölő jellemzői a gyermeknyelvben a *szerintem* diskurzusjelölő használatát vizsgálta óvodáskorúak körében, a fordulóbeli helyzetet és a funkciót állítva a vizsgálat fókuszába. A tanulmány egy történeti áttekintéssel és a diskurzusjelölő angol megfelelőjének (az *I think*) bemutatásával indul, majd összeveti a kutatási eredményeket a felnőttek diskurzusjelölő-használatával. Következtetésként megfogalmazza, hogy a *szerintem* diskurzusjelölőt a gyerekek a felnőttektől eltérően csupán egyetlen funkcióban, a vélekedéskifejezés funkciójában használják, és a beszédfordulóban elfoglalt helyzete is egységesebb mintázatot mutat, mint a felnőtteknél, mert az esetek 82%-ában a beszédforduló elején figyelhető meg.

BÓNA JUDIT és VÁRADI VIOLA tanulmánya, A beszédfeladat hatása gyermekek és kamaszok szünettartására, egy régóta kutatott területet, a beszédszünetezést helyezte új megvilágításba az életkor és a beszédfeladat változóinak függvényében. A tanulmány kíváncsnak tartja a szakterület terminológiai rendezését a beszédfeladat fogalmának meghatározásával. A szerzők a területen végzett eddigi kutatások kimerítő és értékelő áttekintését adják, ez a rész önmagában is hiánypótlónak tekinthető. Jelen kutatás a gyermeki beszédfejlődés két szélső életkori értékét, a hat és a tizenhét éves kori szünetezést veti össze egymással, feltételezve, hogy az életkori különbség és a beszédfeladat befolyásolja a szünetek tartását. Az eredmények azt mutatják, hogy a 6 évesek szignifikánsan nagyobb arányban és hosszabb időtartamban tartottak szüneteket mindhárom beszéd típusban, mint a 17 évesek, illetve a 17 évesek körében csökken a beszédtervezésre visszavezethető szünetek aránya. A beszédfeladat hatását illetően az eredmények azt támasztották alá, hogy a 6 éveseknél a szünettartás arányát, míg a 17 éveseknél a szünetek időtartamát nem befolyásolta a beszéd típus.

LANGÓ-TÓTH ÁGNES munkája, A magyar rekurzív birtokos szerkezet elsajátítása egy angol gyermeknyelvi kutatásra reflektál, azt vizsgálva, hogy vajon a magyar gyermekek is direkt rekurzívoként, azaz konjunktívan értelmezik-e a rekurzív birtokos szerkezeteket az elsajátítás korai periódusában.

A szerző a kérdéskör megválaszolására lefolytatott, figyelemreméltóan tág résztvevői körű kísérletében összesen 105 személy vett részt, a felnőtt, az 5, a 6 és a 8 éves korcsoportból. Az eredmények azt támasztották alá, hogy a nemzetközi szakirodalom által jelzettekhez képest az 5 éves korcsoport volt az, amely a rekurzív értelmezést preferálta, míg a 6 évesek a szignifikánsan a konjunktív értelmezést választották. A vizsgált, 8 éves korcsoport esetében ugyanakkor nem mutatkozott különbség a kísérletben használt rekurzív és konjunktív képek közötti választásban. A szerző végkövetkeztetése ennek nyomán, hogy feltételezhető, a gyermekek már óvodáskorban is értik a rekurzív szerkezeteket.

VAKULA TÍMEA tanulmánya, az 5–7 éves gyermekek megakadásjelenségeinek alakulása a beszéd típus függvényében a közvetlenül az iskola előtt álló és kisiskolás gyermekek beszédében megjelenő megakadásjelenségekre fókuszál a spontán beszéd elemzésével. A szerző kutatásának fő kérdéseként azt fogalmazza meg, hogy milyen módon oldják fel a különböző életkorba tartozó gyermekek a tervezés és kivitelezés összehangolatlanságából származó diszharmoniókat, illetve hogy gyakorol-e hatást a beszéd típus a diszharmonias jelenségek felbukkanására. Egyik hipotézise, hogy az iskolás gyermekek változatosabb módon oldják fel a diszharmonias folyamatokat, több megakadástípust produkálnak, mint az óvodások, míg a másik hipotézis alapján a beszéd típus meghatározza a megakadások előfordulását: az irányított spontán beszédben kevesebb megakadásjelenség figyelhető meg, mint a valódi spontán beszédben.

A lefolytatott vizsgálatok azonban cáfolták az első felvetést: a bizonytalanságok és a hiba típusú megakadások típusait vizsgálva nem volt tapasztalható jelentős különbség a négy vizsgálati csoportban. A szerző így arra konkludál, hogy a különböző diszharmonias jelenségek feloldási stratégiái nem változnak jelentősen ebben az életkorban, továbbá a stratégiák használatának fejlődése inkább hosszabb távon mérhető. A másik hipotézis azonban igazolódott: a vizsgálatok nyomán a valódi spontán beszédben gyakrabban és változatosabb típusokkal jelentek meg a megakadásjelenségek.

A kötet friss kutatásokat feldolgozó tanulmányai, áttekinthető grafikai megoldásai, a vonatkozó szakirodalmi háttérrel alaposan bemutató igényessége okán jó szívvel ajánlható minden témában kutató hallgatónak és szakembernek, de olvashatósága folytán az érdeklődő nagyközönség is haszonnal forgathatja.

CONSTANTINOVITS MILÁN ANDRÁS
ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem

TÁRSASÁGI ÜGYEK

Eöry Vilma 70 éves*

Kedves Vilma! Tisztelt Kollégák!

Több mint huszonöt évig volt munkatársam Eöry Vilma az MTA Nyelvtudományi Intézetben 1979-től kezdődően. Ő a Tájszótárnál, később a Nyelvművelő Osztályon dolgozott, én pedig a Fonetikai Osztályon és a Lexikográfiai és Lexikológiai Osztályon tevékenykedtem. Így nem csoda, hogy akkoriban keveset találkoztunk, Eöry Vilma a későbbi közös szótári munkálatok közben ismertem meg.

Az első közös munkánk az Akadémiai Kiadó felkérésére a Képes diákszótár volt. A 14.000 címszót tartalmazó szótár szerkesztése a rendszerváltással egy időben indult, és 1992-ben látott napvilágot KEMÉNY GÁBOR és GRÉTSY LÁSZLÓ főszerkesztésében. A szócikkeket EÖRY VILMÁN kívül BÍRÓ ÁGNES, FELDE GYÖRGYI, KARDOS TAMÁS és

* Elhangzott 2020. február 25-én, a Nyelvtudományi Társaság felolvasó ülésén.